

Julian Wojtkowski

Prace nad "Katalogiem druków XVI wieku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej "Hosianum" w Olsztynie"

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1 (38), 25-30

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BP JULIAN WOJTKOWSKI¹

**PRACE NAD KATALOGIEM DRUKÓW XVI WIEKU
BIBLIOTEKI WYŻSZEGO SEMINARIUM
DUCHOWNEGO METROPOLII WARMIŃSKIEJ
„HOSIANUM” W OLSZTYNIE**

Moim Mistrzom w hołdzie!

Wstęp

Pierwsze spotkanie ze starymi drukami miało miejsce w Bibliotece Raczyńskich w przedwojennym Poznaniu, której mój ojciec, profesor Andrzej Wojtkowski, był dyrektorem w latach 1926-1939. Na oknach czytelnicy leżały inkunabuły, zwiedzającym wyjaśniano, co znaczy „przeczytać od deski do deski”.

Po obozie koncentracyjnym Lager Głowna (Posen-Ost) i wywiezieniu do Ostrowca w 1939 roku oraz przeniesieniu pod Staszów ojciec w 1940 roku pytał o ks. Leona Formanowicza, bibliotekarza Gnieźnieńskiej Kapituły Katedralnej, autora najlepszego przedwojennego katalogu inkunabułów w Polsce, jego rodzonego brata, powiernika firmy Milgrauma w Staszowie. Ksiądz kanonik początkowo przebywał na wolności, potem był więźniem obozu Sachsenhausen-Oranienburg, a zginął w Dachau w 1942 roku.

¹ Biskup senior archidiecezji warmińskiej, prof. dr hab.

W Lubelskim Seminarium Duchownym, w leżących na korytarzu stosach książek wracających po wojnie do biblioteki w 1945 roku, ojciec wskazał inkunabuły i pergaminowy mszał kanoników regularnych laterańskich z Kraśnika, uzupełniony jeszcze w XV wieku na kartach papierowych m.in. mszą Bernardyna de Bustis o Niepokalanym Poczęciu NMP.

W ramach studiów teologii dogmatycznej na KUL w latach 1950-1953 ks. profesor Antoni Słomkowski, rektor KUL, podjął temat z mariologii polskiej i w ten sposób powstała mediewistyczna rozprawa: *Wiara w Niepokalane Poczęcie NMP w Polsce w świetle średniowiecznych zabytków liturgicznych. Studium historyczno-dogmatyczne*, obroniona w 1953 roku, już po aresztowaniu promotora. Po pięciu latach została wydana w Lublinie w 1958 roku, oparta na 340 rękopiśmiach średniowiecznych oraz dwudziestu sześciu inkunabułach.

Przy zbieraniu źródeł do rozprawy doktorskiej zauważono głosy marginalne i interlinearne oraz inne drobne teksty polskie. Dało to początek trzydziestoletniej pracy nad ich zebraniem z inkunabułów wielkopolskich i wydaniem przez Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w trzech zeszytach (1965, 1977, 1992), najpierw pod kierunkiem prof. Stefana Vrtela-Wierczyńskiego, potem prof. Władysława Kuraszkiwicza.

Dokumentowanie pochodzenia glos wymagało opisu inkunabułów oraz ich proveniencji.

Podczas poszukiwań w Gnieźnie w inkunabułach Biblioteki Kapitulnej oparciem była pierwsza część katalogu ks. Leona Formanowicza, wydana w Poznaniu w 1939 roku, którego druga część została zniszczona przez Niemców w drukarni. Ks. L. Formanowicz, opisując inkunabuły współoprawne, zwane klockami, podawał numery pierwszej i drugiej części katalogu, pod którymi znajdują się opisy druków współoprawnych. To było podstawą do odtworzenia zniszczonego przez Niemców zeszytu.

Wykonane opisy inkunabułów współoprawnych ze zniszczonej drugiej części stanowiły siatkę podstawową. Wolne miejsca wypełniły opisy zachowanych inkunabułów drugiej części alfabetu. Luki zostały uzupełnione przy pomocy pani mgr Elizy Szandorowskiej z Zakładu Starych Druków Biblioteki Narodowej w Warszawie na podstawie przedwojennych kartotek prof. Kazimierza Piekarskiego,

zmarłego w 1944 roku. Tak powstała: *Rekonstrukcja drugiego zeszytu Katalogu inkunabułów Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie księdza Leona Formanowicza* („Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 18 (1969), s. 81-124, symbol: WGn).

S. prof. Aleksandra Witkowska OSU i ks. prof. Ryszard Knapieński, odwiedzając Bibliotekę „Hosianum” w 2004 roku, podsunęli myśl wydania katalogu jej inkunabułów. Ksiądz arcybiskup metropolita warmiński dr Edmund Piszcz zlecił to zadanie 19 listopada 2004 roku. Podstawę stanowił odnaleziony maszynopis księdza bi-

Ks. bp prof. dr hab. Julian Wojtkowski

skupa dr. Jana Obłąka oraz niezależnie odeń sporządzony elektroniczny katalog inkunabułów wykonany w programie MAK przez panią prof. Zoję Jaroszewicz-Pieresaławcew. Przeniósł go na Word 2 ks. doktorant Krzysztof Gonet, założyciel Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Katalog uzupełniony i zredagowany do druku ukazał się pod trzema nazwiskami: J. Obłąk, Z. Jaroszewicz-Pieresaławcew, J. Wojtkowski: *Katalog inkunabułów Biblioteki WSDMW „Hosianum” w Olsztynie* (Olsztyn 2007).

Osnowa

Wydawało się, że to już kres pracy nad starymi drukami, ale 12 lutego 2008 roku ksiądz arcybiskup metropolita warmiński dr Wojciech Ziemia zlecił wykonanie w Bibliotece „Hosianum” katalogu druków z XVI i XVII wieku.

Zaczątek stanowiło czterdzieści dziewięć druków skatalogowanych elektronicznie w programie MAK przez panią prof. Zoję Jaroszewicz-Pieresaławcew, przeniesionych do programu Word 2 przez ks. doktoranta Krzysztofa Goneta. Pani profesor nie zgodziła się na współautorstwo, chociaż dała początek tej pracy, cały czas służyła radą i dokonała wyboru ilustracji.

Drugim zbiorem były dwadzieścia cztery druki wykazane jako współoprawne we wspomnianym *Katalogu inkunabułów*.

Pozostałe druki trzeba było wydobywać z magazynu starych druków, gdzie przechowywano je według formatów, a nie wieków. Pracę tę wykonał dyrektor Biblioteki WSDMW „Hosianum”, ks. doktorant Tomasz Garwoliński, najpierw z pomocą dwu alumnów, obecnie już księży: Krzysztofa Kamińskiego i Mariusza Grankowskiego, potem po raz drugi sam osobiście.

Katalog zawiera opis bibliograficzny współczesny, konieczny do skorowidzów, oraz transliterację karty tytułowej, kolofonu, proweniencji i napisów na oprawach.

Przy utożsamianiu starych druków pozbawionych karty tytułowej i kolofonu nieoceniona okazała się pomoc starszego kustosza dyplomowanego Zakładu Starych Druków Biblioteki Narodowej w Warszawie, mgr. Michała Spandowskiego (dwadzieścia druków), dr. Ulrycha

Koppa z Herzog August Bibliothek w Wolfenbuettel (osiem druków), oraz Komisji dla Gesamtkatalog der Wiegendrucke w Berlinie (jeden druk).

Prowienicje zyskały rumieńce życia dzięki ks. prof. Andrzejowi Kopiczce i jego *Słownikowi duchowieństwa katolickiego diecezji warmińskiej w latach 1525-1821* (Olsztyn 2007), a także pracy M. Ingłota i L. Grzebień: *Uczniowie – sodalisi Gimnazjum Jezuitów w Brunsberdze (Braniewie) 1579-1623* (Kraków 1998). Na przykład właścicielem dwudziestu jeden druków oraz kilku pięknie pisanych skryptów był kanonik dobromiejski, ks. Walenty Dąbkowski, syn polskiego sołtysa w Jesionowie, urodzony w 1561 roku, wykształcony w Braniewie i w Wilnie, proboszcz w Lidzbarku, Pieniężnie i Królewcu, sekretarz warmińskiej kapituły katedralnej, słynny duszpasterz i kaznodzieja, zmarły w 1624 roku na dżumę, którą zaraził się, opatrując sakramentami umierających.

Skorowidz autorów wiele zawdzięcza *Leksykonowi uczonych* C.G. Jöchera, wydanemu w Lipsku w 1733 i w 1751 roku. Na jego znaczenie zwrócił uwagę mój ojciec. Niemniej o wielu autorach jedyną wiadomość stanowi drukowana zapowiedź publicznej dysputy przy zdobywaniu przez studenta kolejnych stopni akademickich.

Przy katalogowaniu opraw do ustalania tekstów biblijnych na ślepych wyłokach oraz skrawkach rękopisów pergaminowych i papierowych, użytych jako wyklejki, niezbędna była konkordancja do *Wulgaty* wydana w Paryżu w 1897 roku.

Wśród skorowidzów jest chronologiczny, który wprowadziła do bibliografii pani prof. Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew.

Skorowidz opraw rozróżnia ślepe wyłoki dziejowo-zbawcze, chrystologiczne, hagiograficzne, aretologiczne (cnoty), reformacyjne, monarchiczne, klasyczne, heraldyczne, mitologiczne. Co o tym porządku powie najlepszy znawca historycznych opraw, prof. Janusz Tondel? To pytanie cały czas tkwiło w świadomości.

Zakończenie

Do powyższych wspaniałych ludzi trzeba dodać Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II,

które z dofinansowaniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego starannie katalog wydało. Pomysłodawcą był ks. prof. Mirosław Kalinowski, dziekan Wydziału Teologicznego KUL, zgodę wyraził arcybiskup metropolita warmiński dr Wojciech Ziemba, przychylnie recenzje wystawili: ks. prof. Andrzej Kopiczko z Olsztyna i s. prof. Aleksandra Witkowska OSU z Lublina.

Bogu dzięki!

+ *Julian Wojtkowski, bp senior*

WORK AT THE CATALOGUE OF 16TH CENTURY PRINTS OF THE LIBRARY OF THE WARMIA METROPOLIS' 'HOSIANUM' MAJOR SEMINARY IN OLSZTYN

The author has inherited his predilection for working at old prints from his father, Professor Andrzej Wojtkowski, who was the director of the Raczyński Library in Poznań and of the Library of the Catholic University of Lublin. The paper describes the author's work at cataloguing 16th century old prints. Gratitude has also been expressed to all those who contributed to the *Catalogue of 16th Century Prints of the Library of the Warmia Metropolis' 'Hosianum' Major Seminary in Olsztyn*, which was published in 2012 by the Scientific Society of the Catholic University of Lublin.